

Mitja Zupančič

(predsednik Združenja založnikov in knjigotržcev Slovenije)

Mitja Zupančič se je rodil leta 1967 v Ljubljani. Po končanem tehničnem študiju je sodeloval v mednarodnem združenju za raziskavo javnega mnenja WAPOR. Profesionalno delo je začel pri dnevnem časopisu Slovenec. Danes je komercialni direktor Družine – družbe za založniško, časopisno in informacijsko dejavnost. Je predsednik Strokovnega združenja založnikov in knjigotržcev Slovenije pri GZS. Aktivno sodeluje tudi v FEP – Federation of European publishers. V zadnjem času objavlja svoje prispevke v različnih strokovnih revijah in tiskanih medijih.

SODOBNOST: Kot aktualni prvi mož slovenske založniške in knjigotrške mreže imate prav gotovo izdelano mnenje o tem, koliko knjig na leto lahko absorbira glede na svojo majhnost slovenski knjižni trg. Se vam zdi, da je knjig preveč ali premalo? Menite, da je preveč izvirnih slovenskih del in premalo prevedenih ali obratno?

ZUPANČIČ: Vprašanje je sicer zelo kompleksno. Postavljeno je bilo že velikokrat, vedno pa me je zbadlo, zakaj se zmeraj sprašujemo le po številu knjižnih naslovov. Enako je tudi v času knjižnega sejma. Zadnja tri leta ocenjujemo, da izide letno približno štiri tisoč novih knjižnih naslovov. Pokaže se, da slovenski prostor dejansko absorbira okoli štiri milijone knjig na leto. Prav zanimivo pa bi bilo videti, kako se bodo letošnje akcije časopisnih hiš, predvsem Dela in Dnevnika, ter razprodaja knjig nekdanje Založbe Obzorja, kazale v statističnih izračunih nakupov in kupne moči Slovencev. Naj pričakujemo dodatna 2,5 milijona prodanih izvodov v tem letu na doslej znana povprečja? Ali pa se končna številka v absolutnem smislu ne bo spremenila (kar bi bila katastrofa za slovensko založništvo in knjigotrštvo)? Osebnopogrešam več izvirnega domačega leposlovja in humanistike. Všeč mi je, da smo z

MITJA ZUPANČIČ

razvojem izvirne slovenske slikanice kar visoko. Založbe imajo bogate in kakovostne programe domačih in prevedenih del. Slednja kraljujejo med izposojenimi knjigami in zavzemajo največkrat tudi vodilna mesta na različnih lestvicah najbolj branih knjig. Na žalost pa je preveč prevedenih knjig nižjega kakovostnega razreda. Kakovost prevoda in jezikovnega pregleda je izredno pomembna. Tako je na koncu vse skupaj najbolj odvisno predvsem od finančnega stanja založnika, ki takšno knjigo izda. Torej: trg in kupna moč določata število naslovov. Sam si želim več vrhunskih izdaj domačih avtorjev, pri tujih pa večjo selekcijo s poudarjeno skrbjo za slovenski jezik. Javnost in založniki se moramo čimprej otresti kompleksa majhnosti, kajti ko ti uspe prepričati samega sebe, posledično prepričaš tudi druge, da si majhen in nepomemben. Vsak narod zase pa je velik in lastna beseda v njem največja. Problem torej ni velikost v kvadratnih kilometrih, pač pa narod in bogastvo njegove kulture. To daje težo vsemu, torej tudi knjigi na Slovenskem.

SODOBNOST: Živimo v časih, ko lahko založnik postane vsakdo, ki ima nekaj denarja in dovolj domišljije (celo, kot smo videli, časopisna hiša Delo, in v kratkem po njenem zgledu časopisna hiša Dnevnik). Trg je dejansko odprt za vsakogar, od samozaložnikov do časopisnih gigantov. Dejstvo pa je, da nihče ne uravnava vse te živahnosti. Marsikaj, kar se na prvi pogled zdi dobra ideja (vsaj v finančnem pogledu), lahko knjižnemu trgu (in knjigi sami) povzroči neprečlenljivo škodo. Se vam zdijo za knjižni trga potrebna kakršna koli določila?

ZUPANČIČ: Mislim, da se tranzicija naše države močno kaže tudi v založništvu in knjigotrštvu. Odprtost in pluralnost trga se žal razume vse prevečkrat napačno. Predvsem v smeri, da je mogoče in dovoljeno vse. Prav blizu mi je vaše razmišljanje, da založnik lahko postane vsakdo, ki ima nekaj denarja in dovolj domišljije. Glede na poznavanje trga bi si upal trditi, da je potrebno predvsem prvo. V upravnem odboru našega strokovnega združenja je že bila izpostavljena ideja o nujnih zakonskih določilih, kdo je lahko založnik, kakšne kvalifikacije so za to potrebne in katera osvojena znanja. Hkrati razmišljamo tudi o licenci za urednika. Vznemirilo nas je dejstvo, da obrtniki potrebujejo certifikat za opravljanje svoje dejavnosti, založnik pa je ta hip lahko vsakdo. Začeli smo se povezovati z Univerzo v Ljubljani. Nekateri predavatelji že pripravljajo predloge o programih izobraževanja tudi v sodelovanju s tujino. Osebo menim, da bi ob Univerzi svojo vlogo lahko odigrala tudi GZS s pripravo seminarjev, opravljanjem izpitov in izdajo licenčnin. To je danes seveda še moje osebno mnenje, v prihodnosti pa verjamem v znatne premike pri zakonskem urejanju tega področja. Stroko moramo postaviti na vodilno mesto in ji dati priznanje pri nastajanju knjige (od urednika, prek tehničnega urejanja, grafične priprave, konec koncev tiska, do prodajnih poti knjige). Vse prevečkrat se namreč dogaja, da se knjiga natisne, nato pa na trgu naleti na hude ekonomske tržne zakonitosti. Rezultati ob snidenju neregulative z

regulativo so katastrofalni. Vse prevečkrat se zelo plastično pokažejo v velikih razprodajah knjižnih naslovov.

SODOBNOST: Nekoč, še ne tako dolgo nazaj, smo imeli založbe, ki so v svojem delu videle tudi (če ne predvsem) kulturno, družbeno, celo narodno poslanstvo. V zadnjem času prevladuje vsaj pri večjih založbah drugačen duh: *money speaks louder than words*, kot pravi stari angleški rek. Kaj mislite: ali je vzgojna, narodno pritrjevalna in ozaveščujoča (da ne rečemo narodnoobrambna) vloga sploh še primerna za založnike v primežu svobodnega trga? Tukaj mislimo predvsem na vprašljivo prihodnost izvirne slovenske literature. Oziroma: če se bolj splača tiskati knjige za množice (in očitno se), kdo bo tiskal knjige, ki jih potrebujemo za to, da ne bomo jutri ali pojutrišnjem *vsì* zdrsnili na raven množice?

ZUPANČIČ: V vseh zrelih državah se razvijata oba programa hkrati. Sam bi ju imenoval kar po glasbenih vsebinah; klasični in pop. Verjetno je in bo tako tudi pri nas. Tržišče je že naredilo svoje. Klasičnih založb s programom narodnega poslanstva ni več. Menim pa, da bodo resne založbe, ki imajo izoblikovane in prepoznavne programe, pri svojem profesionalnem delu čutile potrebo in jim bo uspelo ohranjati programe izvirne slovenske literature. Politične teme so po vseh preteklih revolucijah, osamosvojitvi, zdaj pa še z vstopom v EU, izpete. To ugotavlja tudi Društvo pisateljev. Nastaja pa nov moment: moment identifikacije in ohranjanja jezika v družbi evropskih narodov. Tako smo spontano postavljeni v položaj, ko se začnemo zavedati lastne narodove identitete, saj se v podzavesti že počutimo ogrožene. V tem trenutku se prebudi tudi potreba po govorjenju in pisanju v maternem jeziku. Na glas izraženo mnenje je pravica, natisnjeno v knjigi pa privilegij malih in velikih narodov. Želim biti zmeren optimist, zato verjamem v vzpon izvirne slovenske literature v prihodnjih letih. Marsikaj moramo ohraniti skupaj. In izhodišče, da bomo sicer vsi množica, je kar pravo. Nihče, še najmanj pa Slovenec, nikoli ni bil, in prepričan sem, da nikoli ne bo, izgubljen v množici. Zato vedno bolj razmišljam o nacionalnem knjižnem programu, usklajenem med posameznimi založniki in resornim ministrstvom – torej državo in gospodarstvom. Mediji, ki pa seveda obvladujejo množico in krojijo javno mnenje, lahko bistveno prispevajo k uveljavljanju in popularizaciji izvirne domače literature.

SODOBNOST: Gledano iz zornega kota založnika so nujno zlo založništva tudi avtorji in prevajalci. Zanje predstavlja svobodni trg nekaj docela drugega kot za založnike: če je slednjim (vsaj nekaterim) prinesel velike dobičke, je na prevajalce in avtorje planil kot razbojnik sredi belega dne in jih oropal ne samo dostojanstva, ki so ga bili vajeni, ampak tudi pravice do poštenega plačila za svoje delo. Ali je v danih razmerah sploh mogoč dogovor med založniki in avtorji, ki bi zadovoljil tako ene kot druge?

ZUPANČIČ: Ja, to je pa še skoraj retorično vprašanje. Če bi znal v nekaj stavkih nanj odgovoriti in najti ustrezno rešitev, bi bil zagotovo najbolj iskana oseba v založništvu. Ne bi se strinjal s trditvijo, da so za založnike avtorji in prevajalci nujno zlo. Brez njih založništva preprosto ni. To je pravilnejša trditev. Zato dovolite, da se vrnem na začetek. Ker ni nikakršnih regulativov, ker se vsak lahko gre založništvo in vsak po svoje, se to občuti tudi pri avtorjih in prevajalcih. Osiromašeno strokovno delo v množici posledično prinaša tudi slabše strokovne rezultate. Zato postanejo stvari zelo hitro nekontrolirane in težavne. Celo tržno nezanimive, neetične do avtorjev in drugih. Govoriti o dogovoru med kapitalsko velikim (založnikom) in malim (avtorjem), je utopija. Edini realen odgovor je, da dogovora ni. Verjamem pa, da tudi tukaj manjkajo sprejeta izhodišča in predpisana pravila. V tem primeru ima zagotovo posebno vlogo posrednika Ministrstvo za kulturo. Vzorce lahko pobereimo iz Evrope in sveta. Če bi nam zares uspelo definirati nacionalni knjižni program, bi bila izhodišča jasna in dosegljiva. Na preostalih področjih pa je verjetno edina prava osnova odstotek od prodajne cene prodanega izvoda. Višina odstotka je tako le še stvar predvidene uspešnosti projekta in tega, kako spreten je pri komercialnem pogajanju z založnikom avtor ali prevajalec.

SODOBNOST: Angleški avtorji (in avtorji marsikje) so si izborili t. i. minimum term contract, ki pomeni, da je plačevanje honorarjev za avtorsko delo pod določeno minimalno vsoto protizakonito. Tega seveda niso radodarno predlagali založniki, ampak so si to s skupno akcijo izborila raznovrstna združenja piscev, pesnikov, dramatikov, prevajalcev. Društvo slovenskih pisateljev ni doslej naredilo nobenega koraka v tej smeri; na kakšen odziv bi naletelo pri slovenskih založnikih, če bi se javno zavzelo za kaj podobnega?

ZUPANČIČ: Vaše vprašanje razumem skoraj kot kakšno anketo in raziskavo trga ali pa merjenje javnega mnenja. Menim, da vprašanje ni naslovljeno pravi ciljni publiki za želeni odgovor, saj sem sam vendar predstavnik založbe, torej založnik. Glede na poznavanje razmer med posameznimi društvi in založniki predlagam dopolnitev v uvodniku te ankete in vračam vprašanje: Ste poskusili kdaj ugotoviti, kaj menijo o tem na Društvu pisateljev, in če ste, kakšno je njihovo mnenje in kdaj ga boste javno objavili?

SODOBNOST: Pričakujete, da se bodo razmere v slovenskem knjigotrškem prostoru po vstopu v Evropsko unijo bistveno spremenile? Kje so nevarnosti, kje so (morebitne) prednosti?

ZUPANČIČ: V prvem koraku ne pričakujem večjih sprememb. Založbe so že danes močno sodelovale z državami EU pri nakupih in prodaji pravic ter izobraževanju. Srečevali smo se na mednarodnih sejnih. Založniki Slovenije smo že davno tega v vseh založniških podatkovnih bazah. Letošnji mesec maj

nam je prinesel tudi polnopravno članstvo v Evropski zvezi založnikov. Smo tudi člani Svetovnega združenja založnikov IPA. Žal odprta meja posledično ne pomeni več naročil za domačo grafično industrijo, saj se ta selijo za cenejšo delovno silo proti Daljnemu vzhodu. Se bo pa trg zagotovo začel močno spreminjati v trenutku kapitalskih investicij tujih vlagateljev v trg slovenskih založb in knjigarn. Poskusov vstopa tujega kapitala so bile v zadnjem času deležne že nekatere slovenske časopisne hiše. Realno je torej pričakovati tudi ponudbe v založniški knjigotrški mreži, z njimi pa tudi spremembe v organizacijski, programski in cenovni shemi.

SODOBNOST: Kje vidite vlogo države pri ohranjanju najboljšega v slovenski knjižni produkciji? Se vam zdi, da so trenutne razmere optimalne, ali bi država lahko naredila več? Ali se vsaka dobronamerna poteza države v praksi izkaže za pozitivno ali pa so nekatere ideje tudi premalo domišljene, predvsem glede na posledice?

ZUPANČIČ: Vloga države je lahko zelo koristna, če ta ni sama sebi zadostna in deluje v dejanskem interesu ljudi. Njena največja vloga je priprava in izvajanje zakonov, ki pomenijo normalno funkcioniranje trga med avtorjem in založnikom ter prodajalcem. Vloga države pri ohranjanju tistega najboljšega v slovenski knjižni produkciji je zagotovo čimprejšnja ureditev finančnih nadomestil avtorjem. Brez tega, v krču socialnih razmer, ni lahko ustvarjati, še manj pisati in hkrati tudi preživeti. Na drugi strani pa bi morala država še bolj podpreti izdaje slovenskih avtorjev. Nekoč sem izjavil nerealno poved (zaradi izvedbe v praksi), ki pa je zagotovo zelo smiselna: prioriteto pri dodelitvi subvencije naj bi imela dela domačih avtorjev, z državnim denarjem naj bi se za javne knjižnice odkupovala predvsem dela izvirnega leposlovja in humanistike, besedilo, ki pa bi po predhodnem jezikovnem pregledu dobilo strokovno oceno manj kot odlično, za objavo ne bi moglo dobiti državne finančne pomoči. Tako bi dvignili raven tistega najboljšega na Slovenskem. In v primežu elite bi se takoj znašli avtor, lektor, založnik in knjigarnar. Država sicer v zadnjem času kaže večji posluš za naše potrebe. Zapisal sem: kaže. V praksi pa jih prepogosto le prepozna in nemo spremlja. In javno obravnavani program za kulturo v Državnem zboru za leto 2004–2007 je kar dobra prisposoba za takšno razmišljanje. Če bi bila sredstva in ljudje, ki bi profesionalno vodili projekte, se z njimi ukvarjali vsak dan, potem bi bil to program, kjer bi vsi dobili skoraj vse. Resnica pa je lahko tudi drugačna. Če verjameš v stvari in si idealist, lahko zadovoljno živiš do prvega naslednjega trenutka, nato pa se srečaš z realnostjo. Denarja, namenjenega kulturi, je baje v absolutnem več, v realnem pa manj. Pobud je ogromno, večinoma so vse sprejete, dejansko jih je mogoče uresničiti le peščico. Osebnostno se mi zdi, da se vse preveč stvari dogaja po vnaprejšnjih dogovorih med istimi ljudmi, ki krojijo usodo in vrh kulture na Slovenskem. Stvari se ne dogajajo od danes, zato ne velja tarnati, temveč pokazati pot in se

izpostaviti. Za sprejetje dejstev pa niti človeku niti državi ni potreben posluh. Dejstva in voljo ljudi je v normalnih demokracijah pač treba sprejeti in upoštevati. Morda samo še to: država je samo v funkciji nas državljanov. Ni vsevedna in nima paličice za reševanje problemov. Prisluhne pa, če ji le kdo primerno, z argumenti vsaj prišepne. In postane gluha ter samovšečna, ko ji trobimo (tudi založniki in pisatelji) vsi, vsak po svoje v svoj rog. Menim, da je politika države do kulture zelo politična. Sprejema vse in čaka, kdaj bo kdo pobral rokavico. Čas pa je tudi že za kakšen gol. Prav rad bi vprašal pisatelje, ali smo ga sposobni doseči skupaj. Poplava idej je zagotovo dobrodošla, vendar le kot izhodišče pri iskanju trajnih kakovostnih rešitev. Ko poplavi še prek zadnjega okopa, se začne delati nepopravljiva škoda. In vsi graditelji nasipa kljub vsemu trudu izgubijo zaupanje. Čas je potem edina rešitev, ki prinaša nove možnosti. Zato idej ne velja razprodajati podolgem in počez. O tem naj razmišljajo generatorji teh poplav – predvsem v našem resornem ministrstvu.

SODOBNOST: Kako doživljate nenehno krčenje prostora, ki ga mediji namenjajo kulturi na splošno, še posebej ocenam knjižne in gledališke produkcije? Ali je v dvajsetih vrsticah res mogoče pošteno oceniti gledališko predstavo, s katero so se ustvarjalci ukvarjali po več mesecev, ali knjigo, ki jo je avtor pisal leto dni ali dlje? Kaže, da bo relevantnost kritike prej ali slej zreducirana na oglaševalske znake: dobro, slabo, zanič, nezanimivo, vredno branja ali ogleda, in podobno. Kaj se je spremenilo: tempo naših življenj, razbohotenje tiskanega gradiva, naša sposobnost za koncentracijo? Morda še kaj?

ZUPANČIČ: Očitno se način življenja tako močno spreminja. Raziskave kažejo, da ljudje v medijih berejo celo sliko in le še štiri vrstice pod njo. Oblika, barvna lahkotnost podajanja tematik in zračnost prostora pa so prioritete. In če mediji želijo biti in ostati tržno zanimivi, se morajo podrediti zakonitostim masmedija produkta. S tem pa odpovedo strokovne ocene, ki se jih seveda ne da zapisati pod sliko v nekaj stavkih. Spet se srečamo z že omenjeno temo, s sporočanjem in predajanjem sporočil množici. Res se opazno krči medijski prostor, namenjen ocenam knjižne in založniške produkcije. Pridobiva pa ga alternativna kultura in pop kultura. Ljudje smo prepolni vseh informacij in zmanjkuje nam energije za duhovno plat življenja, za sočloveka, za nas same. Konec koncev za knjigo, ki je tudi del našega lastnega ozaveščanja in zorenja. Pozitivno ustvarjanje javnega mnenja pa prinaša tudi takšne učinke, da tisto, kar je strokovno slabo ali celo zanič, čez noč postane uspešnica, dobro, odlično in posledično najbolj iskano in prodajano. Trendu pisanja in ocenjevanju ter krčenju prostora, namenjenega klasični strokovni recenziji, se bo težko izogniti. Naša naloga pa je, da spremljamo tiste, ki podajajo ocene in ki ocenjujejo, da jih tudi mi ocenimo, pa čeprav le z novinarskim žanrom: slabo, dobro, odlično ali nezadostno.

SODOBNOST: V predlanskem pogovoru za Sodobnost je Matej Bogataj med drugim izjavil, da imamo "danes opravka z vnovičnim kroženjem, da ne rečem recikliranjem kar počez vseh idej in form zadnjega nekaj več kot stoletja", zaradi česar je pisanje o literarnih delih veliko bolj zagatno, predvsem zaradi "količine avtopoetik, ki so v obtoku in med seboj hierarhično izenačene, enakovredne". Skratka, ker ni več ene same, dominantne avtopoetike, je nemogoče ali silno težko razrešiti vprašanje kriterijev. Ali je to založnikom v korist ali v škodo?

ZUPANČIČ: Priznam, da pogovora z Matejem Bogatajem nisem prebral, zato ga niti ne morem komentirati. Samo vprašanje se mi zdi zelo robno, ker nisem literarni kritik niti urednik naše založbe, zato bom to vprašanje preskočil. Kriterije si sicer lahko postavljamo sami. Edini pravi, ki pomeni uspeh in preživetje, pa je bralec in kazalci na tržišču.

SODOBNOST: Država namenja kulturi iz leta v leto manj denarja. Celo iz krogov Ministrstva za kulturo je slišati, da je bila kultura v Sloveniji predolgo in preveč razvajana. V širši družbi vedno bolj prevladuje prepričanje, da je dobro, in torej skromne podpore vredno le tisto, kar je tržno (relativno) uspešno. Nič nenavadnega torej, da imajo oblastniki več posluha za nogomet, smučarske skoke in podobne reči kot za krhke, "nekoristne" plodove elitne kulture. Da ne omenjamo sponzorjev iz vrst gospodarstva. Kako dolgo, mislite, se mora nadaljevati ta trend, preden bo razdejanje v slovenski kulturi postalo očitno?

ZUPANČIČ: Država sicer dokazuje, da namenja kulturi več denarja kot prejšnja leta. Dejansko pa se je delež, neposredno namenjen knjigi – v zadnjih dvanajstih letih "samostojne Slovenije" v proračunu Ministrstva za kulturo prepolovil (s približno 5,6 odstotka na 2,8 odstotka). Verjetno bo klasične pomoči za sofinanciranje izdaj knjig vsako leto manj. Medtem ko direktor našega kulturnega hrama na javni okrogli mizi pove, kako velik posluh ima gospodarstvo za kulturo, me na drugi strani isti večer lastnik zasebne založbe opozori, da je izpadel iz vseh možnih razpisov in da bo lahko v kratkem prenehal z izdajanjem knjig. Izdaja pa praviloma izvirno slovensko leposlovje. Mislim, da bo naša naloga zelo težavna in v osnovi povezovalna. Poplavljenе ideje bomo morali ujeti v skupno vrečo z naslovom Razvoj knjige na Slovenskem. Potrebno bo povezati prostovoljno delo v društvih z ustreznimi institucijami v državi, pritegniti medije in pridobiti pozitivno naravnost h knjigi, tudi v parlamentu, nato bo šlo tudi z gospodarstveniki lažje. Pri Strokovnem združenju založnikov in knjigotržcev se močno trudimo popularizirati knjižni sejem v Ljubljani, delovati je začel tudi Odbor za razvijanje knjige in promocijo bralne kulture. Povezati želi vse sodelujoče na področju knjige in ustvarjati pozitivno javno mnenje s tesnim sodelovanjem z elektronskimi in tiskanimi mediji. Ustvariti vtis, da je knjiga statusni simbol, in ozavestiti geslo med mladimi: Jaz berem – torej sem, je tisto pravo. Zelo prijetno pa bi

bilo ujeti v objektiv kakšno znano osebnost, da ne zapišem politika, pa četudi med sejo v parlamentu, ko namesto s časopisom rumenega tiska sanjari s kakšno dobro knjigo v roki. Ustvarjati vodje s poslušom za knjigo, ki postanejo maliki naroda, pa je tisto pravo, saj zgledi vlečejo. Trend se bo nadaljeval toliko časa, dokler bo strokovna javnost neenotna, neodločna in zaradi problemov – za ljubi kruhek – hlapčevsko ponižna. Nadaljeval se bo toliko časa, dokler se ista srenja ne bo zmogla in znala profesionalno organizirati, dokler si ne bo priznala, da danes, četudi zlato pero – npr. avtor, potrebuje dodatna ekonomska znanja. Gospodarsko in politično lobiranje je dobrodošlo. Retorika govora in obvladanje javnih nastopov pa nuja sodobnega vsakdana. Država se bo zganila in preusmerila tirnice že po prvem skupnem sestanku kulturnikov v bruseljskih sobanah, kajti če ne kultura in zgodovina naroda, z njo pa jezik, ki ostane za zmeraj, še posebej v knjižni obliki, kaj drugega jo bo razlikovalo od množice? Predstavniki naroda pa ne želijo biti navadna množica, ampak prepoznavni vodje. In to je morda lahko recept.

SODOBNOST: S kakšnimi občutki vas navdaja globalizacija? Kaj nam prinaša dobrega in kaj slabega? Ali je zaton malih jezikov, kakršen je slovenščina, neizogiben in bodo naši vnuki, morda že naši otroci, brali in pisali predvsem v popačeni mednarodni angleščini, nekakšni latinščini novega tisočletja? Bi se vam zdelo tragično, če bi preživeli kot fizični osebki, izginili pa kot narodna skupnost? In kako se lahko ubranimo pred usodo, kakršni v preteklosti niso utekle niti številčnejše in močnejše nacionalne skupnosti? Ali pa bo za nas poskrbel kar proces homogenizacije znotraj Evropske skupnosti, ki utegne celo okrepiti želje po diferenciaciji?

ZUPANČIČ: Vprašanje je skoraj za Nostradamusa, ne pa zame. Veste, če bi znal nanj odgovoriti in bi to držalo, bi zagotovo v prihodnosti imeli vsi nekaj od tega, še največ pa sam pri svojih poslovnih odločitvah. Globalizacija je lepa pred televizijskimi ekrani, jo pa marsikdaj čutim le kot dogovor velikih in močnih za obvladanje vseh drugih. Evropa in svet se dogovorno globalizirata tam, kjer imata interes. Drugod pa sta bila zaprta, še preden sta se odprla. Gotovo je svoboden pretok idej in kapitala zanimiv, učinkovit in ustvarjalen. Multikulturnost je vrednota in bogastvo. Vsak pa si bo moral izboriti svoj prostor pod soncem sam. Biti moramo kritični do sebe in ne razmišljati, kaj nam bodo prinesli globalizacijski procesi, ampak, kako se bomo mi, kot narod, ujeli v njih. Bolj me skrbi brezbriznost družbe, ko sta v ospredju nemoralnost in neetičnost, ko slovenski narod vse preveč drvi po poteh krutega neoliberalizma. V hlastanju za oblastjo in kapitalom pa pozablja na lastno bit in korenine. Torej razvoj na eni strani, duhovno osiromašenje pa na drugi. Za obstoj jezika pa bo temeljna družina. Družina kot krščanska vrednota skozi slovensko zgodovino, kot osnovna celica življenja in vzgoje za življenje.

SODOBNOST: Če bi vas kdo pooblastil, da v letu ali dveh organizirate optimalno promocijo slovenske literature na tujem, kako bi se lotili zadeve?

ZUPANČIČ: Najprej bi me morali pooblastiti, potem bi se je pa lotil. Ker pa slučajno sodelujem pri nekaterih projektih na državni ravni glede promocije kulture v tujini, dovolite, da kakšno idejo, ki bi bila sprejeta in bi z njo lahko krasil veje svojega drevesa in gozda, v katerem se grem nemalokrat Don Kihota nove ere, zadržim zase. Zagotovo bi najprej skušal narediti promocijo doma in preden bi podpisali kakršne koli meddržavne dogovore o promociji kulture na tujem, bi vsaj povprašal kulturnike in druge igralce na tem področju, kaj želimo, kaj podpiramo in kje se vidimo v prihodnje. Izkazalo se je že, da so najbolj odmevni nastopi v tujini tisti, pri katerih uspe povezava in sodelovanje z gospodarstvom. Potrebna je še profesionalna služba za stike z javnostjo in spremljanje medijev. Kulturno dogajanje pa je potem pikica na i, ki pomeni identifikacijo v času in prostoru. Ko pa nevede in spontano dvigne še ego sodelujočih, je želeni rezultat zagotovljen. Morda potrebujemo Kulturni forum 67 za čas, ki je pred nami in za ljudi, ki so z nami. Kjer so volja, znanje in kapital, je pot lažja. Manjkajo le še vodje, ki znajo voditi množice.

SODOBNOST: Kako določljiva (in pomembna) se vam zdi meja med "resno" literaturo ter hitro prebavljivo in dopadljivo instantprodukcijo besedičenja, ki bralca ne povzdiguje, ampak ga kvečjemu razbremenjuje? Literatura kot kratkočasna zabava ali literatura kot umetnost – kaj je pomembnejše? In če literatura kot umetnost – kakšna umetnost? Zgolj umetnost zaradi umetnosti ali namenjena neki drugi, drugačni funkciji? Kateri?

ZUPANČIČ: Meje izginjajo, povsod, in tudi v literaturi. Literatura je lahko vse hkrati: je umetnost; resna, zabavna, prebavljiva, dopadljiva, instant, povzdigujoča, razbremenjujoča ... Kakšna je, je odvisna od tega, komu je namenjena, in kdo jo sprejema. In dokler še nismo kloni, lahko najde vsak delček sebe v njej. Jaz sem ga našel. Zame je materni jezik vrednota, literatura bogastvo, knjiga pa strast. Zato ob koncu velja le še povabilo uredniku Sodobnosti v mojo zasebno knjižnico na dopadljivo besedičenje o knjigi in igralcih v deželi Kranjski.